

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก มีการเจริญเติบโตมาก องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization - WTO) ซึ่งในปี ค.ศ. 2000 จำนวนนักท่องเที่ยวจะมีมากถึง 110 ล้านคน และได้ทำนายว่าการเดินทางท่องเที่ยวของคนในภูมิภาคนี้ จะเพิ่มทวีคูณใน ค.ศ. 2010 มากถึง 193 ล้านคน และในปี ค.ศ. 2020 คาดว่าตัวเลขจะทวีคูณถึง 405 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 26 ของทั้งโลก ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเจริญอย่างต่อเนื่องในภูมิภาคนี้

ประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศผู้นำด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก มีแนวโน้มที่จะยังรักษาสถานภาพดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่อง จากการที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (TDRI) ทำการศึกษาแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวประเทศไทยระยะ 5 ปี ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ขณะที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติ (พ.ศ. 2544 - 2553) ขึ้นเพื่อระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ช่วยผลักดันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในช่วง 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2543 - 2553) ให้ประเทศไทยมีความพร้อมที่จะพัฒนาและใช้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้จัดการประชุมเพื่อหาแนวทางพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งชาติหรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า "Work Shop" เมื่อวันที่ 20-21 เมษายน 2544 ณ โรงแรมเชียงใหม่พลาซ่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยมี ฯพณฯ ท่าน พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวในการช่วยแก้ไข ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ ทั้งนี้การจัดการประชุมครั้งนี้เป็นการสร้างความตื่นตัวให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในสถานะเศรษฐกิจตกต่ำด้วยการมองเห็นศักยภาพของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยจะวิถีทางที่สามารถนำเงินตราเข้าประเทศได้เร็วที่สุด และช่วยนำเศรษฐกิจของไทยฟื้นจากสภาพตกต่ำได้โดยเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมีสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเยือนเป็นจำนวนมาก เพียงหันมา

พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศและเปิดเป็นโครงการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ ก็สามารถเป็นที่สนใจและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางมาเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ ไทย จีน พม่า ลาว และกัมพูชา

จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดชายแดนภาคเหนือสุดของประเทศไทย มีจุดเด่นในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีความสวยงาม แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีหลากหลาย นอกจากนี้จังหวัดเชียงรายยังมีจุดเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านจึงมีความได้เปรียบในเรื่องสถานที่ตั้ง เช่น อำเภอแม่สาย ติดกับอำเภอท่าลี่ จังหวัดเชียงตุง ประเทศพม่า อำเภอเชียงของ ซึ่งเป็นแหล่งปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในโลก ตั้งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงกั้นชายแดน และอำเภอเชียงแสน มีบ้านสบรวกหรือที่เรียกกันว่าสามเหลี่ยมทองคำ มีแม่น้ำโขงที่ไหลมาจากประเทศจีน ผ่านพม่า ลาว และไทย ที่บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ

บ้านสบรวก (สามเหลี่ยมทองคำ) เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นแม่น้ำนานาชาติที่มีความแปลก คือสามารถมองเห็นทัศนียภาพของพื้นที่ 3 ประเทศคือ ไทย-ลาว-พม่า ซึ่งยังคงมีความเป็นธรรมชาติที่สวยงาม ไม่ว่าจะเป็นช่วงเทศกาล วันทำการทั่วไป หรือวันหยุดสุดสัปดาห์ จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมากเดินทางไปเที่ยวชมสามเหลี่ยมทองคำ ถ้าเป็นช่วงเทศกาลโดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวสามเหลี่ยมทองคำจะแออัดไปด้วยนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ซึ่งเกินขีดความสามารถของพื้นที่ที่จะรองรับได้ จึงก่อให้เกิดความวิกฤติแก่แหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำ คือ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง สภาพตึกร้าง ร้านขายของเก่าถูกปล่อยปละละเลยอย่างไม่เป็นระเบียบ รวมทั้งความเสื่อมโทรมของป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ เช่น ป้ายชี้ทาง ป้ายประชาสัมพันธ์ ป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีปัญหาภูมิทัศน์บริเวณท่าเรือ ปัญหาด้านความปลอดภัย ปัญหาขยะมูลฝอย ความไม่เพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวก ห้องน้ำ ที่จอดรถ และการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการ จึงเป็นผลให้สภาพทางกายภาพสามเหลี่ยมทองคำเสื่อมโทรมลงเป็นอย่างมาก ถ้าหากไม่ได้รับการฟื้นฟูที่ดีและทันเวลา ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำจะลดน้อยลงไป และในอนาคตอาจทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลงด้วย แต่การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำจะต้องอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นรู้สึกมีส่วนร่วม รู้สึกมีความเป็นเจ้าของท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อจะได้ทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรในท้องถิ่น

ของตนให้คงไว้ซึ่งความมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ และคงความเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงรายต่อไป

ด้วยปัญหาและเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัญหาลามเหลียมทองคำและการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณลามเหลียมทองคำ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมและความคิดเห็นของชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวลามเหลียมทองคำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- 2) เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เหมาะสมที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวลามเหลียมทองคำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว : กรณีศึกษาชุมชนลามเหลียมทองคำได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนลามเหลียมทองคำ ประกอบด้วย บ้านสบรวกลามเหลียมทองคำ ในหมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

1.3.2 ขอบเขตในการศึกษา มีดังนี้

- 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของพื้นที่ลามเหลียมทองคำ ในด้านความดึงดูดใจ ความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีให้บริการในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวนี้
- 2) ศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวลามเหลียมทองคำ คือ กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ กลุ่มผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ คนในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ถึงความพร้อมในการมีส่วนร่วมฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวนี้
- 3) ศึกษาถึงรูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

1.3.3 ขอบเขตประชากร ได้แก่ ประชากรในหมู่ที่ 1 บ้านสบรวกลามเหลียมทองคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จำนวน 379 ครอบครัว โดยทำการสุ่มตัวอย่าง

แบบให้โอกาสทางสถิติ ได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการกระจาย แบบง่าย ตามสูตรของ Krejcie and Morgan ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ซึ่งจะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 191 ครอบครัวจากกลุ่มประชากรทั้งหมด

1.3.4 ขอบเขตเวลาการศึกษา เดือนพฤศจิกายน 2544 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2545

1.4 คำนิยามศัพท์เฉพาะในการศึกษา

ชุมชน หมายถึง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านสบรวก สามเหลี่ยมทองคำ หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ความต้องการมีส่วนร่วม หมายถึง ความปรารถนาอยากจะมีส่วนร่วมกับกิจกรรมการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ตั้งแต่การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การลงทุน การปฏิบัติงาน และการติดตามประเมินผล

ความตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การเห็นความสำคัญของปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำ

ภูมิสำเนา หมายถึง ถิ่นกำเนิดของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้มีถิ่นกำเนิดในพื้นที่หมู่บ้านสามเหลี่ยมทองคำ และมีถิ่นกำเนิดนอกหมู่บ้านสามเหลี่ยมทองคำ

สภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สภาพปัจจุบันสามเหลี่ยมทองคำด้านกายภาพ และสิ่งแวดล้อม ด้านสาธารณูปโภค ด้านสวัสดิการ ความปลอดภัย ความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อย

การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำที่มีปัญหาความเสื่อมโทรมขั้นวิกฤตให้มีศักยภาพเหมาะสมดังเดิม หรือดีขึ้น เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีปริมาณนักท่องเที่ยวจำนวนมากเกินขีดความสามารถของพื้นที่ในการรองรับด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านรวมกัน

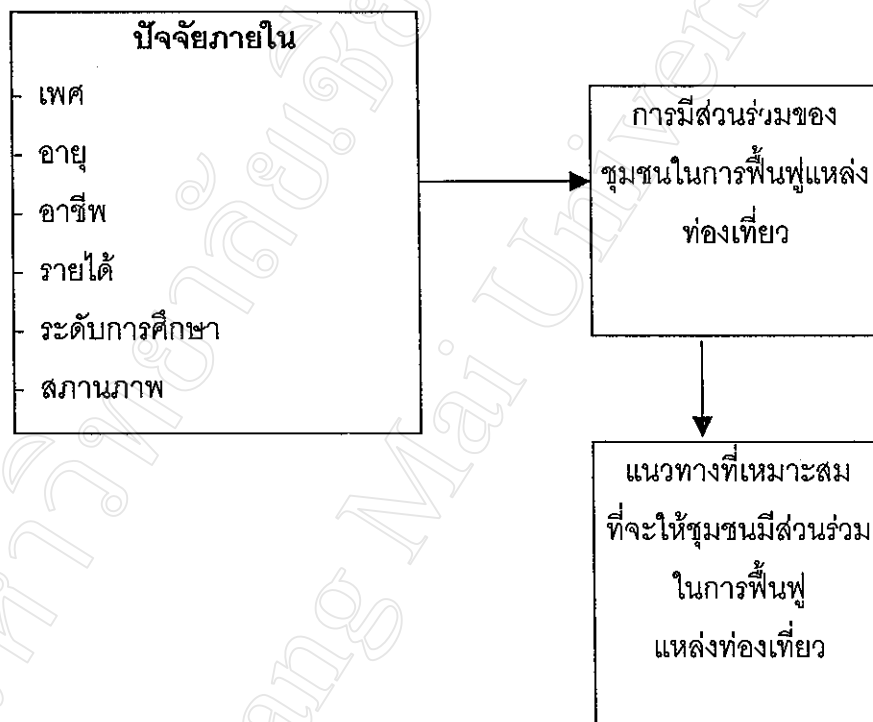
สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ หมายถึง สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน (Infrastructure) และขั้นสูง (Superstructure) ในแหล่งท่องเที่ยวสามเหลี่ยมทองคำ

ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ หมายถึง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ หมายถึง พระสงฆ์ ครู คหบดีในหมู่บ้าน และชาวบ้าน
ผู้อาวุโสที่เป็นที่นับถือของประชาชนในหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัด
เชียงราย

เจ้าหน้าที่ของรัฐ หมายถึง เจ้าหน้าที่ของทางราชการที่มีหน้าที่รับผิดชอบและดูแล
หมู่บ้านหมู่ที่ 1 บ้านสบรวกสามเหลี่ยมทองคำ

1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

แผนภูมิ 1.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา